

INVĂȚĂMÎNTUL PRIVAT ÎN JAPONIA

La sfârșitul celei de a doua conflagrații mondiale, Japonia era o țară învinsă și ruinită. Anii de război o secătuiseră de o bună parte a resurselor materiale și umane de care dispunea. Deși teritoriul național al țării nu fusese transformat în teatru de război terestru, bombardamentele metodice executate de aviația americană (între care și două atacuri atomice) au avut un efect dezastruos asupra industriei, căilor de comunicații și dotărilor urbane. În această situație, economiștii și politicienii erau convinși că vor trece multe decenii, poate chiar un secol, pînă cînd țara să ajungă a-și vindeca rănile suferite. Spre uimirea întregii lumi însă, încă de la începutul anilor '60 Japonia se afla din nou în rîndul țărilor dezvoltate, pentru ca în prezent să se impună ca a doua putere economică mondială iar la unele ramuri și produse situîndu-se chiar pe primul loc.

Sînt multe explicațiile acestui miracol japonez și oamenii de știință le-au indicat și continuă să le studieze. În acest sens există un acord unanim că între pîrghiile care au ajutat la rapida refacere post-belică a economiei și civilizației japoneze în întregul ei este și școala. De aceea, o prezentare a modului de organizare și funcționare a școlii japoneze * (fie ea și axată mai ales pe învățămîntul privat) nu poate fi lipsită de valențe instructive într-un moment în care în țara noastră se caută cu înfrigurare soluțiile care să ajute la grăbirea procesului de aliniere a României în rîndul țărilor cu un nivel de trai și o calitate superioară a vieții.

Bazele învățămîntului japonez modern sînt puse începînd din ultima treime a secolului al XIX-lea, începutul secolului al XX-lea, respectiv în perioada cunoscută în istoriografia țării dimineților liniștite sub numele de Perioada Meiji și care se întinde între anii 1868—1912. Modernizarea școlii japoneze a însemnat trecerea de la vechiul învățămînt organizat în cadrul templelor și al școlilor sătești, centrat pe tradițiile religioase și de castă extrem orientale, la un învățămînt de tip european, precumpănitor laic și pozitiv.

Prima legiferare administrativă referitoare la școală este *Ordinul privind învățămîntul*, care datează din 1872. În temeiul acestuia, în Japonia au fost create 8 districte universitare, 256 districte școlare medii și 53 760 districte școlare elementare. Modelul organizatoric adoptat era de inspirație franceză¹. Puțin mai tîrziu, respectiv în 1877, avea să ia ființă prima instituție de învățămînt superior în sens modern, universitatea din Tokio *.

* *Japan's Private Colleges and Universities, Yesterday, Today and Tomorrow*, The Japan Association of Private Colleges and Universities, 1987.

Pînă la sfîrșitul primului război mondial, în baza legislației existente se vor înființa și vor funcționa numeroase unități de învățămînt de toate gradele, inclusiv școli particulare. Acestea din urmă vor accede la statutul universitar abia prin ordinul guvernamental din 1918, dar se vor impune repede devenind majoritare. Astfel, dacă în 1918 nu funcționa nici o universitate privată, în 1933 Japonia va avea 25 de universități private cu peste 41 000 de studenți, față de 20 publice urmate de peste 29 000 de cursanți, pentru ca în 1943 numărul lor să fie 28 cu circa 60 000 de studenți și respectiv 21 și aproximativ 44 000 de cursanți².

Învățămîntul privat își datorează existența interesului popular pentru educație și incapacității școlilor publice de a cuprinde în sistemul lor pe toți cei doritori să învețe. De la apariția sa, la sfîrșitul secolului trecut, învățămîntul privat japonez s-a orientat după următoarele trei principii :

1. De a promova dimensiunea practic-aplicativă a școlii pe baza științei occidentale, în opoziție cu filosofia feudală despre rostul învățămîntului ;

2. Pornind de la spiritul creștin, de a încuraja școlarizarea femeilor, contrar concepțiilor tradiționale japoneze discriminatorii față de sexul frumos ;

3. De a face loc într-o mai mare măsură tradițiilor școlii franceze și britanice, mai liberale, pentru a realiza o contrapondere la influența germană, mai puternică la începutul secolului al XX-lea în învățămîntul de stat, care ducea la autoritarism³.

După 1945, forțele de ocupație au inițiat o reformă radicală a sistemului japonez de învățămînt, ca parte a acțiunii de eradicare a militarismului și promovării valorilor democrației. Filosofia acestei reforme este expusă în *Raport of the First U. S. Educational Mission to Japan*, din 1946. Potrivit acestuia, operația de restructurare a școlii japoneze se funda pe trei principii călăuzitoare : 1. șanse egale pentru toți cei doritori să învețe ; 2. necesitatea ca învățămîntul să ofere cursanților cunoștințe bogate care să contribuie la lărgirea orizontului lor de cunoaștere ; 3. respectul libertății și autonomiei academice. În acest fel, și după rețușurile operate în 1949 și noua reformă din 1976, structura sistemului de învățămînt japonez se prezintă astfel : 1. Grădinița (3—6 ani) ; 2. Școala elementară obligatorie (6—12 ani) ; 3. Școala medie, cu două trepte : a) cursul inferior (12—15 ani) și b) cursul superior (15—18 ani) ; 4. Universitatea (18—22 ani), care se poate prelungi prin cursuri de perfecționare (licențiați, masters, doctori). Ca diviziuni colaterale notăm învățămîntul pentru handicapați, școlile diverse (artă) și școlile tehnice preuniversitare.

Totodată, noua concepție care stă la baza învățămîntului a dus

¹ Op. cit., p. 6.

* Consemnînd aceste date, gîndul ne duce fără să vrem la similitudinea existentă cu situația din țara noastră, similitudine a debutului care de altfel trece dincolo de evoluția învățămîntului pentru a ajunge pînă la procesele economice. Este de aceea cu atît mai dureros să constatăm distanța uriașă ce ne despărte astăzi de Japonia.

² Op. cit., p. 11—12.

³ Op. cit., p. 15.

la completa eliminare a tendinței antebelice de a supraevalua învățămîntul de stat și subestima învățămîntul particular, cele două forme de pregătire bucurindu-se de aceeași considerație și conferind aceleași drepturi.

În contextul dinamismului societății japoneze postbelice, cererea de forță de muncă bine calificată (muncitori și specialiști) a cunoscut valori tot mai înalte. Ca urmare, rețeaua școlară și cifrele de școlarizare au urmat o curbă ascendentă, o mai mare dezvoltare cunoscînd-o învățămîntul particular, capabil să răspundă mai prompt comenzii sociale. Este semnificativă în acest sens evoluția numărului de universități și de studenți în perioada 1953—1983 ¹.

Anul fiscal	Universități publice	Studenți	Universități particulare	Studenți	Studenți în universitățile publice din total studenți (%)
1953	96	88 636	105	136 287	60,6
1970	108	359 698	274	1 046 823	74,4
1983	130	489 029	324	1 345 464	73,3

Inițial, învățămîntul privat nu putea beneficia de subsidii din partea statului. După 1975, ca efect al dificultăților create de criză și în virtutea *Legii privind sprijinirea învățămîntului privat*, subsidiile publice au fost îngăduite dar fără a depăși limita de 50% din cheltuielile anuale ale acestei forme de învățămînt. În realitate, sumele acordate se situează mult sub acest plafon, în anul fiscal 1983 ele acoperind, de exemplu, doar 24,9% din necesar. În aceste condiții învățămîntul privat are în continuare de făcut față unor greutăți de ordin financiar, ceea ce se repercutează negativ asupra bazei sale materiale: laboratoare și echiparea acestora, campusuri și alte dotări, și în primul rînd asupra volumului cercetării științifice.

Dezavantajat din punct de vedere bugetar, învățămîntul particular japonez dispune în schimb de o mare independență față de Ministerul Învățămîntului, autoritatea acestuia asupra sa reducîndu-se la: 1. avizarea înființării și închiderii oricărei colegii și universități, aprobarea programelor și a cifrelor de școlarizare; 2. hotărâște închiderea unității de învățămînt în caz de încălcare a legii învățămîntului; 3. deține dreptul de a obține rapoarte și date statistice despre activitatea desfășurată. De altfel, pentru a nu se îndatora față de guvern, subsidiile acordate de acesta sînt atribuite facultăților și universităților nu direct, ci prin intermediul lui *Japan Association of Private Colleges and Universities*, forul tutelar neguvernamental.

Avizul ministerial pentru înființarea unor universități și colegii particulare se acordă numai după ce se face dovada îndeplinirii unor cerințe riguroase privind baza materială (spațiu, dotare și resurse financiare, inclusiv existența unor fonduri în bancă), precum și a unui corp didactic și a unor programe de învățămînt corespunzătoare.

¹ Op. cit., p. 34.

Intrucît finanțarea de la buget este, așa cum am văzut, o practică relativ recentă, istoria școlii private a fost și, dată fiind puținătatea resurselor financiare alocate de guvern, este și în prezent una a luptei permanente pentru rezolvarea problemelor de ordin financiar. Pentru a le face față, se recurge la trei modalități de realizare a unor venituri proprii.

O modalitate sînt campaniile desfășurate la scara întregii țări pentru obținerea de donații și colectarea de fonduri. Rezultatele acestora sînt modeste, iar contribuțiile obținute în acest fel provin cel mai adesea de la foști cursanți ai institutului respectiv.

A doua cale de constituire a resurselor financiare sînt veniturile proprii obținute din spitale și din alte unități lucrative, atunci cînd universitățile și colegiile dispun de astfel de unități. Evident însă că resursele obținute pe această cale sînt de asemenea neînsemnate.

A treia și cea mai importantă sursă sînt taxele și contribuțiile studenților care, pînă cînd guvernul a început să acorde subsidii de la buget, au acoperit circa 90% din cheltuielile de funcționare ale universităților și colegiilor private. Introducerea ajutoarelor din partea statului a făcut să se reducă în mod corespunzător povara taxelor plătite de studenți, contribuția acestora la acoperirea cheltuielilor de funcționare a facultăților reprezentînd de exemplu în 1982 67,2% din totalul cheltuielilor. În consecință, taxele suportate de studenții instituțiilor private de învățămînt sînt în continuare mari, în cazul facultăților de medicină (unde sînt de cîteva ori mai mari ca la celelalte facultăți) ele depășind posibilitățile financiare ale unei familii obișnuite¹.

În ciuda restricțiilor de ordin financiar, învățămîntul particular se bucură în Japonia de o largă audiență, așa cum am mai arătat. Această stare de lucruri are mai multe explicații, dintre care menționăm :

Autonomia de care se bucură și independența față de structurile puterii politice îi permit să sesizeze îndată cerințele noi pe care le formulează viața și să reacționeze imediat și adecvat la acestea, fără medieri ocolitoare care întîrzie punerea de acord cu noua realitate. Nu este de aceea o întîmplare că tocmai învățămîntul particular și-a deschis mai întîi porțile pătrunderii femeilor în sanctuarul almei mater, tradițional inaccesibil lor, după cum tot aici au fost introduse prima oară cursurile serale, atît de potrivite și solicitate de cei cu posibilități pecuniare mai modeste, nevoiți să îmbine munca cu studiul. Astfel, dacă în ceea ce privește numărul total de studenți în anul fiscal 1983 în universitățile și colegiile private sînt de peste trei ori mai mulți cursanți decît în instituțiile de învățămînt superior de stat, la seral numărul acestora este de nouă ori mai mare, iar al absolvenților de circa 10 ori¹. Cît privește deschiderea la nou a învățămîntului particular, în lucrare se precizează că tocmai aici, între altele, s-au introdus mai întîi cursurile privind calitatea vieții și de management.

A doua explicație a audienței de care se bucură această formă de învățămînt în Japonia este că universitățile și colegiile private întrețin relații strînse și de patronaj cu școlile de nivel mediu, ceea ce, firește, duce la apariția unor sentimente de atașament din partea elevilor acestora față de instituțiile de învățămînt superior respective.

¹ Op. cit., p. 112.

În sfârșit, dar nu în ultimul rând, opțiunea precumpănitoare a tineretului japonez pentru învățământul privat se explică și prin particularitățile examenului de admitere în aceste instituții de învățământ. Se consideră că admiterea în învățământul universitar este dificilă în genere în Japonia. În aceste condiții, examenul de admitere dă naștere unor aprehensiuni pe care candidații caută să le atenueze, orientându-se în număr mai mare spre universitățile și colegiile particulare, unde intrarea este mai accesibilă. De obicei, candidații sînt aici verificați la trei materii, pe cînd la unitățile din rețeaua învățământului public se examinează la mai multe. O inovație recentă, dar pe cale de extindere, la care recurg universitățile și colegiile private, este admiterea în facultate pe bază de recomandare în virtutea rezultatelor anterioare. Acest mod de înmatriculare se practică mai ales în cazul absolvenților provenind din școlile afiliate.

Învățământul particular, împreună cu învățământul public, trebuie să fie în măsură să ofere societății contingente de absolvenți care să poată contribui, cu știința și priceperea lor, la afirmarea în continuare a valorilor care conferă civilizației nipone un loc distinct și invidiat în lumea de azi. Rolul decisiv în această privință îl are desigur corpul didactic, pregătirea, zelul și idealul său educațional.

Așa cum se arată în lucrare, învățământul privat japonez dispune de cadre didactice bine pregătite, la curent cu ultimele achiziții în domeniul științei, dar, datorită restricțiilor de ordin financiar cu care se confruntă universitățile și colegiile, în număr limitat. De aceea, unui cadru didactic din învățământul particular îi reveneau, în 1983, 25,4 studenți, față de 8,1 în învățământul public. De asemenea, numărul mediu de ore predate săptămînal de cadrele didactice cu normă întreagă din universitățile private este mai mare decît în institutele de învățământ de stat, 10,1 ore față de 6,3, atît din motivul arătat anterior, cît și datorită faptului că numărul de cursuri este mai mare în institutele de învățământ privat, pentru a ține pasul cu progresele cunoașterii și a răspunde nevoilor studenților. Chiar și în aceste condiții însă, se subliniază în lucrare, cadrele didactice din învățământul privat se consacră cu mai mare entuziasm și acordă mai mult timp decît colegii lor din învățământul de stat îndrumării studenților lor, fapt care se explică și explică, între altele, puternicul sentiment de apartenență la una și aceeași familie care leagă aici laolaltă pe studenți și profesori².

După statut, corpul didactic al universităților și colegiilor particulare este alcătuit din cadre proprii și cadre didactice asociate, acestea din urmă provenite adesea din rîndul personalului unităților de cercetare aferente instituțiilor de învățământ, ceea ce favorizează grabnica introducere a rezultatelor științifice în circuitul de idei. De altfel, în prezent, în Japonia concepția este că universitatea are misiunea de a dobîndi, transmite și aplica cunoștințele. Cu alte cuvinte, este un instrument conceput și organizat pentru a instrui și cerceta în mod sistematic și intensiv. De aceea, în cadrul universităților și colegiilor particulare japoneze în prezent, pe lîngă tradiționalele cursuri și seminarii, se desfășoară în mod curent și o intensă activitate de cercetare. Pentru aceas-

¹ *Op. cit.*, p. 59.

² *Op. cit.*, p. 133.

la ele dispun de biblioteci și laboratoare, de personal de cercetare, totul reunit în cadrul institutelor. Efectuează activitate de cercetare și catedrele, restructurate în prezent, și din acest motiv, ca departamente.

Activitatea de cercetare de azi implică adesea cheltuieli considerabile, inaccesibile învățămîntului privat, cu posibilitățile sale financiare limitate. Este și cauza pentru care universitățile particulare nipone nu-și pot permite să se angajeze în acțiuni de cercetare la scara la care o face învățămîntul de stat care dispune de fonduri alocate de la buget. În schimb, cercetarea în domeniul științelor socio-umane, mai ieftină, cunoaște aici o mare extensiune.

Ca și școala occidentală, pe care o urmează în multe privințe, învățămîntul universitar japonez așază în centrul doctrinei sale pedagogice libertatea de gândire și respectul individualității studentului. Acționînd în spiritul acestor principii, idealul educațional al școlii japoneze, inclusiv al celei private, este de a da societății absolvenți cu o personalitate bine conturată, pragmatici, inovativi și responsabili.

Conștientă că viitorul său într-o lume în care competiția se intensifică depinde de calitatea oamenilor, a cadrelor sale, societatea japoneză este decisă să acorde și în continuare atenția cuvenită învățămîntului.

O dovadă evidentă în acest sens sînt cele 7,2 procente din venitul național alocate învățămîntului în 1980 (pentru comparație, consemnăm și procentele repartizate de alte state, indicate de lucrare: S.U.A. — 7,1⁰/₀ în 1979, Regatul Unit — 7,5⁰/₀ în 1980, Franța — 4,1⁰/₀ în 1979, Germania Federală — 6,1⁰/₀ în 1978, Uniunea Sovietică — 8,7⁰/₀ în 1979) ¹.

O a doua dovadă este proporția de 35,6⁰/₀ de admiși în învățămîntul superior japonez în 1983, dintre bacalaureații anului respectiv (dăm din nou spre comparație procentele din alte țări: S.U.A. — 50,7⁰/₀ în 1982, Franța — 26,4⁰/₀ în 1980, Regatul Unit — 22,1⁰/₀ în 1977, Germania Federală — 19,4⁰/₀ în 1979) ².

În toată perioada modernă a istoriei japoneze, și mai cu seamă în prezent, învățămîntul privat se înscrie cu o contribuție semnificativă la pregătirea contingentelor de specialiști pe care școala i-a pus la dispoziția societății. Că această contribuție este cu totul deosebită rezultă și din faptul că în Japonia raportul studenți în universitățile private—studenți în universitățile de stat este de 7—3, pe cînd în S.U.A., de exemplu, este invers. ³ De aceea, învățămîntul privat japonez nu poate fi detașat de marile succese realizate în Japonia în ultimele decenii.

GHEORGHE SOCOL

¹ Op. cit., p. 195. Deși destul de vechi, datele sînt totuși un indiciu elocvent. O dovedește statistica aflată în lucrare, care începe din 1975 și care arată că cifrele s-au menținut mereu foarte aproape de valorile de mai sus.

² Op. cit., p. 190. Vezi și observația de la nota anterioară.

³ Op. cit., p. 191.